

Лышъхьэм илофшлэгъу зэлуклэгъу

Тыгуасэ АР-м и Лышъхьэу Тхьаклушынэ Аслъан АР-м хэгъэгу клоцл илофхэмкӀэ иминистрэу Александр Речицкэр ригъэблэгъэгъагъ. Ар зипэщэ министерствэм илгэсэу тызыхэтым пыкӀыгъэ мэзинымкӀэ зэфэхьысыжъэу ышӀыгъэхэм, тапэклэ аналэ зытырагъэтын фаехэм атегушылагъэх.

Александр Речицкэм кызырӀуагъэмкӀэ, а мэзиным кыклоцл пстэумкӀи бзэджэшлэгъэ 2563-рэ республикэм щызэрахъагъэу МВД-м ыгъэунэфыгъ. Ар блэкӀыгъэ илгэсэм ащ фэдэ иуахътэ зэрахъагъэм егъэпшагъэмэ, процент 23-кӀэ нахъыб. Правэуэхумэкло органхэм эклэми гъэлъэшыгъэу лӀф зэрэзэдашлагъэм кыхэкӀыкӀэ, бзэджэшлагъэу кыхагъэщыгъэр нахъыбэ зэрэхуыгъэм министрэм клигъэтхыгъ. Джащ фэдэу ялофшлэн зэрагъэлъэшыгъэм ишӀуагъэкӀэ, нахъыпэклэ зэрахъэгъэгъэ бзэджэшлэгъэ хылыгъэу, экономикэм епхыгъэ бзэджэшлагъэу кыхагъэщыгъэр, зэхафырэр нахъыбэ хуыгъэ. Бзэджэшлагъэу зэрахъагъэхэр экӀэ пштэхэмэ, ахэм япроцент 70,6-р зэхэфыгъэ хуыгъэ. Ар зэрэмымаклэр министрэм кыхыгъэщыгъ. АР-м и Лышъхьэ, экономикэм еп-

хыгъэ бзэджэшлагъэхэм кыафигъэзэ-жызыз, хылыгъэзэщэ автомашинэхэм тонн пчъагъэу арылхын фаемкӀэ шапхъэхэр зыукъохэрэм якыхыгъэщынкӀи лӀфхэр нахъышӀу зэрэхуыгъэхэр кыӀуагъ. — Джыри щыкӀагъэ щымылгъэу, зэ-

теуцагъэу пӀон пӀэкӀыштӀэп, ау мымакӀэу лӀф зэрэдэщӀушлагъэр нафэ кӀэ-хуыгъ, хӀэшлӀкӀэу нахъышӀу хуыгъэ, тапэклэ кышӀышӀуыгъэкӀэнэу тӀгъуыгъ, — кыӀуагъ ащ.

Александр Речицкэм МВД-м имы-

закъоу, хэбзэ органхэри кызырӀэхэ-лэжъагъэхэм шӀуагъэ кызырӀыгъэр кыхыгъэщыгъ.

Бзэджэшлагъэ зезыхъагъэу хьапсхэм пшъэдэкӀыж ащызыхыхэрэм наркотикхэр алӀклӀэгъахъэхэрэм якыхыгъэ-щынкӀэ лӀфэу ашлагъэми министрэм игугъу кышӀыгъ. КызырӀуагъэмкӀэ, мы илгэсэм икыхыагъу а бзэджэшлагъэм хэлэжъагъэхэр кыхагъэщыгъ, уголовнэ лӀф кызырӀэзӀуахыгъэм шӀуагъэ кытыгъ. Ащ ыуж уахътэу тешлагъэм ащ фэдэ бзэджэшлагъэ агъэунэфыжыгъэп.

Республикэм игъогухэм хуыгъэ-шлагъэу атехъухъэхэрэми атегушылагъэх. Александр Речицкэм непэ лӀфыгъо шъхьалэу лӀф зыдашлэхэрэм ар зэращыщыр кыӀуагъ. Мыекъопэ районэу туристхэр бэу кызыуалӀэхэрэм анахыбэу гумэкӀыгъо кьеты, нэмыкӀ районхэри ащ ыуж кыӀэхэрэп. Мы лӀфыгъом идэ-гъэзыжын муниципальнэ образовани-ехэм япашэхэри нахъ чанэу кыхэлэжъэнхэ фаеу министрэм ылытыгъ. АР-м и Лышъхьэ водителхэм яегъэ-джэнкӀэ щыкӀэгъабэ зэрэщыӀэр кыхы-гъэщыгъ. Ахэр зыщырагъэджэрэ еджа-пӀэхэм яуплӀэкӀун кӀыхъэ-лӀхъэ амышӀы-нэу, шапхъэхэм адимыштэхэрэм ялофшлэн кызызтырагъэуцонэу, ушэтынхэр зэрэзэхашэхэрэм щыкӀагъэу илэхэми ыналэ атыридзэнэу министрэм рӀуагъ.

ХЪУТ Нэфсэст.

Сурэтыр А. Гусевым тырихыгъ.

ГумэкӀыгъо шъхьалэхэм ащыщ

Граждан обществэм хэхъоныгъэ ышӀыным ыкӀи цыфхэм яфитыныгъэхэр кӀэухъумэгъэнхэм фэгъэзэгъэ Советэу Адыгэ Республикэм и Лышъхьэ дэжъ щызэхашагъэм тыгуасэ зэхэсыгъоу илагъэм тхьамэтагъор щызэрихыагъ республикэм ипашэу Тхьаклушынэ Аслъан.

АР-м и Лышъхьэ пэублэ псалъэ кышӀыгъэ, цыфхэм яфитыныгъэхэр кӀэухъумэгъэнхэр, обществэр зыгъэгумэкӀырэ лӀфыгъохэр кыхыгъэщыгъэнхэр, нэужым ахэр дэгъэзыжыгъэнхэр Советым пшъэрӀыгъ шъхьалэу зыфигъэуцужын зэрэфаер клигъэтхыгъ. — Тилофшлэн зерифэшӀуашэу тэгъэ-цакӀэ, ау ащ даклоу гумэкӀыгъохэри, щыкӀагъэхэри кӀэуцух, ахэм тыналэ атедгъэтын фае, — кыӀуагъ Тхьаклушынэ Аслъан.

Советым итхьаматэу хадзыгъэ цыфхэм яфитыныгъэхэмкӀэ Уполномочен-нэу Адыгеим щылэ Анатолий Осоки-ным кызырӀуагъэмкӀэ, лъэныкӀо зэфэхъафхэм япхыгъэ комиссие 12 зэхашагъ, ахэм шӀуагъэ кьатэу лӀф ашӀэным фэхъазырых.

Советым апэрэ зэхэсыгъоу илагъэм зэрэшагъэнэфагъэу, псэупӀэ-коммуналь-нэ хызмэтым епхыгъэ лӀфыгъохэр ары анахъ шъхьалэу кӀэзэрэуыгъоигъэхэр зытегушылагъэхэр. Мы лъэныкӀомкӀэ гумэкӀыгъуабэ зэрэщыӀэр нафэ, гъэло-рышлӀэкӀо компаниехэм япшъэрӀыгъэхэр зэрагъэцакӀэхэрэм, коммунальнэ фӀэло-фашлэхэм альатырэ ахъщэр шапхъэу щылэхэм бӀклэ ашӀокӀэу кызырӀэхэкӀы-рэм цыфхэр ыгъэразэхэрэп. Ащ хэ-кӀыплэ горэ кыфӀэгъотыгъэн фаеу пстэ-

уми зэдаштагъ. Мы лӀфыгъор нахъ куоу зэхэфыгъэным пӀае зэхэсыгъом кы-рагъэблэгъагъэх гъэлорышлӀэкӀо компаниехэм япашэхэр, кӀэлэ администра-цием, общественностым ялӀыкӀохэр, нэмыкӀхэри.

Республикэ общественнэ движениеу «Адыгеим иславянхэм я Союз» итхьаматэу Нина Коноваловар мыщ епхыгъэу кӀэгъушылагъ. Ащ кызырӀуагъэмкӀэ, коммунальнэ фӀэло-фашлэхэм альа-тырэ ахъщэм, ащ фэгъэзэгъэ органи-зациехэм япшъэрӀыгъэхэр зэрагъэцакӀэрэм ымыгъэразэхэу цыф бӀэдӀэ кӀяуалӀэ. АщкӀэ щысэу кыхыгъэхэр гъэлорышлӀэ-кӀо компаниехэу N 1-мрэ N 3-мрэ арых. Гушылэм пӀае, мы аужырэ ма-зэхэм гъэлорышлӀэкӀо компаниехэм кӀапкырыкӀырэ тхыгъэхэр кьатыбэу зэтет унэхэм ащыпсэухэрэм кьалукӀэхэу ыублагъ. Ахэм зэрарытхагъэмкӀэ, унэм, цыфхэм яфӀэло-фашлэхэм ягъэцакӀэн фэгъэхыгъэ зӀзэгъыныгъэу щылэм бӀэдзӀогъум и 1-м кышгэгъагъэу кӀуачлэ илэжыштӀэп, ятӀонэрэхэр ащ фэхъазырынхэ фае. Н. Коноваловам мыщ дэжым кызырӀэщыгъыгъэщыгъэмкӀэ, я 3-рэ гъэлорышлӀэкӀо компаниер мыщ фэдэ зӀзэгъыныгъэм кӀэтхагъэп, ЖЭУ N 1-м цыфхэм зӀзэгъыныгъэу адилырэр зы илгэсэм телъытагъ. Мыщ фэдэ

унашӀо организацием ышӀыным пӀае лӀэпсэ гъэнэфагъэ щылэн фае, ау ар щылэн. Гушылэм пӀае, гъэлорышлӀэкӀо компаниер банкрот хуыгъэмэ, фӀэтэрыбэу зэхэт унэм щыпсэухэрэр мы органи-зацием епхыгъэнхэу фэмыежхэмэ, лъэныкӀуитлӀум ащкӀэ зӀзэгъыныгъэ зӀдашыгъэмэ е хыкумым унэшӀо гъэнэфагъэ ышӀыгъэ хуымэ ары. Джащ фэдэу еж гъэлорышлӀэкӀо компани-хэм кызырагъэнэфагъэм тетэу квад-ратнэ метрэм пӀухъанэу кьалытагъэм цыфхэр бӀэрэ кызырӀемызэгъыхэрэр Нина Коноваловам кыӀуагъ. Гушылэм пӀае, шапхъэхэм адимыштэу техническэ фӀэло-фашлэхэм альэныкӀокӀэ уасэхэр фэдэ пчъагъэкӀэ кьалэтыгъэхэу кы-хагъэщыгъ. Джащ фэдэу цыфхэм кьа-уыгъоигъэ ахъщэр зыдӀэкӀуагъэр, зыпӀэ-лухъагъэр гъэлорышлӀэкӀо компаниехэм кьалон фае, ау нахъыбэмэ ар агъэца-кӀэрэп. Къэбар горэ уфаеу уяолагъэми, кыӀуалоныр хэгъэкӀи, дысэу кыбдӀэгъу-щылэх, ащкӀэ цыфхэм яфитыныгъэ-хэр аукуох.

— Мы системэмкӀэ гумэкӀыгъуабэ зэрэщыӀэр нафэ. ГъэлорышлӀэкӀо компаниехэм ахъщэр дэгъоу аугъои, ау япшъэрӀыгъэхэр икӀу фӀэзизэу агъэца-кӀэхэрэп. Цыфхэм шӀуадӀэгъушылэн, хӀэкӀыплэу щылэм шӀузӀэдӀаусэн фае. Мы организациехэм ялофшлэн зэрэзэхашэр куоу зызӀэдгъашлӀэрэм, зипшъэрӀыгъэхэр зымыгъэцакӀэхэрэм пшъэдэкӀыж зыд-гъэхырэм ыуж нылӀэп зыпкӀэ тиуцон, тицыфхэр кьэтыухъумэнхэ зытлӀэкӀы-щтыр. Ащ цыкӀу-цыкӀоу тыкыфӀэкӀон

фае, — кыӀуагъ Тхьаклушынэ Ас-лъан.

Анатолий Осокиным кызырӀуа-гъэмкӀэ, мы лъэныкӀомкӀэ муниципа-литетхэм ялофшлэн нахъ агъэлъэщын фае, сыда пӀомэ пшъэдэкӀыж шъхьалэр ахэр ары зыхырэр. Мы аужырэ илгэс заулэм кыклоцл псэупӀэ-коммуналь-нэ хызмэтым ылыныкӀокӀэ Мыекъуапэ экспериментищ щашӀыгъ, ау ахэм зи шӀуагъэ кьатыгъэп, цыфхэри ыгъэрэ-загъэхэп. Ащ фэдэ екӀолӀакӀэр дэгъэ-зыжыгъэн фае. Ащ пӀае республи-кэм игъэцакӀэкӀо хэбзэ кьулыкӀухэм, муниципалитетхэм, гъэлорышлӀэкӀо компаниехэм ыкӀи цыфхэм зӀгурыло-ныгъэ азыфагу илгын фае, непэ ащ тыпӀэчыж.

АР-м ипрокурор шъхьалэу Василий Пословскэм кызырӀуагъэмкӀэ, мы лӀфыгъом епхыгъэу цыфыбэ кьауалӀэ, ахэм яфӀэло-фашлэхэр зерифэшӀуашэу зымыгъэцакӀэрэ компаниехэм пшъэ-дэкӀыж арагъэхьы, тазырхэр атыралъ-хъэх. Ау ащ пӀае кьанэрэп, япшъэ-рылхэр тэрэзэу агъэцакӀэхэрэп.

Зэхэсыгъом кьекӀолӀлэгъэ гъэло-рышлӀэкӀо организациехэм япашэхэм ащы-хэм упчӀабэ аратыгъ, ахэм язекӀуакӀэ зӀбламыхуымэ, лӀфхэм язетет нахъышӀу зэрэмыхъуштыр пстэуми кыхагъэщыгъ.

— ГъэлорышлӀэкӀо компаниехэр зы-кӀыщылэхэр цыфхэм апай. Арышъ, зипшъэрӀыгъэхэр зымыгъэцакӀэхэрэм пхъэшагъэ хэлъэу тӀдзекӀокӀот, ащкӀэ прокуратурэми илофшлэн ыгъэлъэщын фае, — кыӀуагъ кӀэухым Тхьаклушынэ Аслъан.

ТХЪАРКЪОХЪО
Адам.

Урысые Федерацием и Федеральнэ Зэлуклэ и Къэралыгъо Думэ и депутат илэпылэгъу.

Адыгэ тарихълэжъ цэрылоу Хьоткъо Самир имонографиеу «Открытие Черкесии» зыфи-
Юрэр Мыекъуапэ кышщидэ-
кыгъ.

Хьоткъо Самир тарихъ шэны-
гъэхэмкIэ кандидат, гуманитар
ушэтынхэмкIэ Адыгэ респуб-
ликэ институтэу Т. М. КIэра-
шэм ыцIэ зыхьырым иведущэ
научнэ ИофшIагъэу, шэныгъэ-
хэмкIэ Дунэе Адыгэ Академи-

ем ичлен-корреспондент. Черке-
сием, IэкIыб къэралыгъохэм
ащыпсэурэ адыгэхэм ятарихъ фэ-
гъэхьыгъэ ИофшIагъэбэ зилэ шIэ-
ныгъэлэжъым иапэрэ тхылъэу
«Черкесские мамлюки» зыфиЮ-
рэр 1993-рэ илъэсым Мыекъуапэ
кышщидэкIыгъ. 2001-рэ, 2002-рэ
илъэсхэм ащ ИофшIагъэу «Исто-
рия Черкесии в средние века и
новое время» зыфиЮрэр Санкт-
Петербург кышщыхаутыгъ.

лэшлэгъум ыгузэгухэм адэжъ
маппамондохэр е дунаим икар-
тэхэр кьежъэх. Хьоткъо Са-
мир имонографииеу Паоло Тос-
канеллирэ (1457) Фра Мау-
рорэ (1459) ямаппамондохэр
кышщызфигъэфедэгъэх.

Тарихълэжъым икыоу кы-
тын ылэкIыгъ адыгэхэм япо-
литикэ, этнокультурнэ объеди-

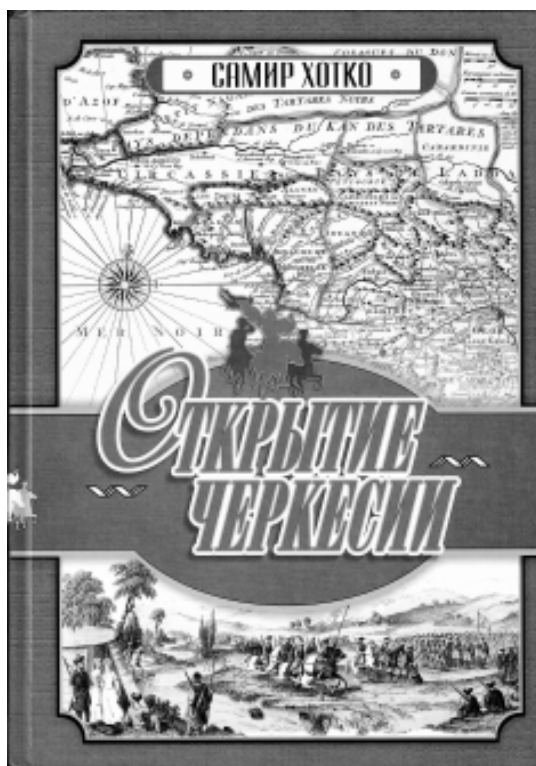
фыштыкIэу адырилагъэми ягу-
гъу къешы.

Урысые къэралыгъо библио-
текэмрэ Урысые къэралыгъо
дзэ-тарихъ архивымрэ авто-
рым къащигъотыгъэ картэ за-
улэ тхылъым иаужырэ (иящэ-
нэрэ) разделэу «Последний век
Черкесии» зыфиЮрэм апэрэу
кыдэхьагъэх. Ахэр — «Карта
черкесских берегов» (1838),
«Подробная карта Кавказского
края» (1839), «Карта запад-
ной части Кавказского края»
(1842), «Карта следования
действующего отряда за Ку-
банью под начальством ге-
нерал-лейтенанта Вельяминова
в 1834, 1835, 1836, 1837 го-
дах», «Карта верхней и сред-
ней части бассейна реки Ку-
бани» (1864) зыфиЮхэрэр ыкIи
нэмыкIхэр ары.

«Черкесский лимес» зыфи-
Юрэ шъхъэм кыыхиубытэу ав-
торым чыплэцIабэмэ, псыхъо-
хэм ацIабэмэ якъэIуакIэхэр
зэфихьысыжыгъэх, джырэ кар-
тэхэм ашагъэфедэрэ цIэхэмрэ
ыпэкIэ цIэу ялагъэхэмрэ зэгъэ-
пшэгъэнхэмкIэ ИофшIагъэу.

Картэхэмрэ документ гъэ-
шлэгъонхэмрэ Iэубытыплэ кы-
зыфишIыхэзэ, Хьоткъо Самир
къуаджэхэм, чыплэхэм (Iуа-
кIэхэм, псыхъохэм, къушъхъэ-
хэм, Iуашъхъэхэм) ацIэхэр зы-
дэт справочник дэгъу зэхигъэ-
уцагъ. Авторым Черкесием

Шэныгъэ куу зылъэпсэ ИофшIагъэшху

сым Едыдж Ба-
тырай, Даур Хьу-
сен, Джамырзэ
Алан игъусэхэу я
XIV — XIX-рэ лIэ-
шлэгъухэм янави-
гационнэ, геогра-
фическэ, тарихъ-
этнографическэ
ыкIи дзэ картэ-
хэр кызыдыгъэ-
хъгъэ тхылъэу
«Черкесия в кар-
тах» зыфиЮрэр
Краснодар кы-
шщытырадзагъ.

Тапашъхъэ ил-
тхылъэу «Откры-
тие Черкесии». Картографиче-
ские источники
XIV — XIX ве-
ков» зыфиЮу
Мыекъуапэ кы-
шщыхаутыгъэм
къеушъхъаты Хьоткъо
Самир картогра-
фииемкIэ ИофшIа-
гъэу шылэхэм икыоу зэрадэ-
лэжъагъэр. Илъэсыбэрэ Адыгэ
Республикэм культурэмкIэ
иминистрэу щытыгъэ Чэмышьо
Гъазый зипэцIэ фондэу «КIэн»
зыфиЮрэм ишIуагъэкIэ а мо-
нографиер кызыэрэхаутыгъэ-
ри къэлогъэн фае.

Ащ фэдэ ИофшIагъэ я XIX-
рэ лIэшлэгъум ыкIэхэм — я
XX-рэ лIэшлэгъум иублэгъу
кыдагъэкIын альэкIыштгъа-
гъэ. Чэмышьо Гъазый пэублэ
гушылэу ащ фишIыгъэм щыхе-
гъэунэфыкIы Пшызэ шьолпыр
итарихълэжъ, иархеолог цIэ-
рылоу Фелицын Евгений Дми-
трий ыкъом (1848 — 1903)
Черкесием икартэхэм язэхэ-
гъэуцонкIэ ИофшIагъэу зэришIа-
гъэр. Черкесием икартэу Фе-
лицыным зэхигъэуцагъэр джы-
ри архивхэм къахагъотэжы-
гъэгъ.

Монографииеу «Открытие

Черкесии» зыфиЮрэм тыще-
гъэгъуазэ лIэшлэгъу гурытхэм
къащегъэжъагъэу я XVIII-рэ
лIэшлэгъум нэс Европэмрэ Уры-
сыемрэ арысыгъэ гъэсэгъэ-
шохэр адыгэхэр зыщыпсэу-
рэ шьолпырымрэ Кавказым-
рэ язэгъэшIэн зэрэпылбы-
гъэхэм. Я XIII — XIV-рэ лIэ-
шлэгъухэм Генуэрэ Венецие-
мрэ экономикэ, культурэ хъхъо-
ныгъэ зэрашIыгъэм кыыхэкIэу,
хы ШIуцIэм кыпэлIуль чыплэ-
хэр алэ нахъ кырагъахъэ хъу-
гъагъэ. Ащ дакIоу псынIкIэу
зышIэтыштыгъэхэр, зилоф зэ-
пыфэщтыгъэхэр, ягъашIэ ызы-
ныкыо нахъыбэ сатыушыплэ-
хэм ащызыгъакIоштыгъэхэр,
КъокIыплэм щыпсэурэ лъэкпъ-
хэм абзэрэ яшэн-хабзэхэмрэ
зышIэщтыгъэхэр жъугъэу шылэ
мэхъух. Италиеми, адрэ къо-

Монографииеу «Открытие Черкесии» зыфиЮрэм
тыщегъэгъуазэ лIэшлэгъу гурытхэм къащегъэ-
жъагъэу я XVIII-рэ лIэшлэгъум нэс Европэмрэ
Урысыемрэ арысыгъэ гъэсэгъэшохэр адыгэхэр
зыщыпсэурэ шьолпырымрэ Кавказымрэ язэгъэ-
шIэн зэрэпылбыгъэхэм.

хъэлIэ хэгъэгухэми арысыгъэ
цIыф гъэсагъэхэм, къулыкъу-
шIэхэм, сатыушIхэм акъылы-
шIо дэдэхэу альэгъугъэхэр,
ягукъэкIыжъхэр зытхыхъ-
рэр, дипломатическэ отчет-
хэр зышIыхэрэр къахэкIышты-
гъэх. Ахэм арабхэм, Кавка-
зым ис лъэкпъхэм, монголхэм
ятарихърэ якультурэрэ Ев-
ропэм щыпсэухэрэр нэIуасэ
афашIыштыгъэх.

А лъэхъаным ашIыгъэу тэ
къытэнэсыжыгъэхэм ащыщых
я XIV — XVI-рэ лIэшлэгъухэм
зэхэгъэуцогъэгъэ навигационнэ
картэхэр (портланхэр). Сре-
диземнэ хымрэ хы ШIуцIэмрэ
чыжъэу къапэлIуль чыплэхэри,
нэмыкIхэри ахэм икыоу къа-
щыгъэлэжъагъэу хъугъэ. Ары
ыкIи тхылъэу «Открытие Чер-
кесии» зыфиЮрэр портлан-
хэм афэгъэхьыгъэ раздельымкIэ
авторым кызыкIызыIуихыгъэр.
ЫужкIэ ащ фэдэ картэхэр
нэмыкI хэгъэгъу цIэрылохэми
афызэхэгъэуцагъэх. Я XV-рэ

пориумкIэ» (сатыушыплэклэ) зэ-
реджэщтыгъэхэм, етIанэ гену-
эцэхэм «мапариум — мапа»
шъуашэр зэрэратыгъэм, уахътэ
теши ар «аналэ» зэрэхъужы-
гъэм игупшысэ тыкыфещэ.

Монографииеу «Открытие
Черкесии» зыфиЮрэм авторым
щигъэфедэгъэ ИофшIагъэхэр

хэку гъэнэфагъэхэмкIэ: Нэт-
хокъуаджэкIэ, ШапсыгъэкIэ,
АбдзахэкIэ, УбыхкIэ, Джигети-
екIэ, БжъэдыгукIэ, Хъатикъуа-
екIэ, КIэмгукIэ, БэслыныкIэ,
МэхъошкIэ, АбадзэкIэ, Пшыза-
пшъэрэ Пшызэ шьолпыррэ
арыс нэгъой къуаджэхэмкIэ
зэрэзэтыриутыгъэм нэмыкIэу,
КъохъэлIэ Черкесием шагъэ-
псыгъэ къэбэртэе къуаджэхэм
ясписки икыоу кышщытыгъ.
Къэбэртэе къуаджэхэр исто-
риографиер мызэу, мытIоу зэ-
рэщызэхафыгъэхэм епхыгъэу
авторым анахъэу ыналэ зы-
тыригъэтыгъэр Къэбэртаем
икартэхэу я XVIII — XIX-рэ
лIэшлэгъухэм зэхэгъэуцогъагъэ-
хэр ары. Адыгэ Республикэм
и Лъэкпъ музей чIэлъхэм
ащыщэу «Генеральная карта
Кавказского края 1847 г.»
зыфилоу мы тхылъым кы-
дэхьагъэм Къэбэртаем исто-
рическэ картографиекIэ мэ-
хъанэшхо зэрилэр къэлогъэн
фае.

Хьоткъо Самир ИофшIагъэ-

«Черкесский лимес» зыфиЮрэ шъхъэм кыыхи-
убытэу авторым чыплэцIабэмэ, псыхъохэм ацIа-
бэмэ якъэIуакIэхэр зэфихьысыжыгъэх, джырэ
картэхэм ашагъэфедэрэ цIэхэмрэ ыпэкIэ цIэу яла-
гъэхэмрэ зэгъэпшэгъэнхэмкIэ ИофшIагъэу.

Урысыем ибиблиотека, иар-
хив зэфэшъафхэм, Европэм
ибиблиотекаэхэм, гушылэм пае,
Шыихъэу Марк ибиблиотекау
Венецием щылэм, Францием
ибиблиотекашхо къахихыгъэх.
Хьоткъо Самир картэхэм къа-
тегушылэзэ, тарихъым хэхъэгъэ
хъугъэ-шIагъэхэми, Черкесием
Урысыем, Тыркуем, Къырым

шхо кыдыгъэкIыгъэу тэлы-
тэ. Я XIII-рэ лIэшлэгъум кы-
щегъэжъагъэу 1864-рэ илъэ-
сым нэс Темыр-КъохъэлIэ Кав-
казым тарихъ гъогоу кыкIу-
гъэр къэзыушыхъатырэ, шьып-
къагъэр зылъэпсэ лъэныкъуа-
кIэхэр мы тхылъым дэжъу-
гъотэщтых.

(Тикорр.).

Тарихълэжъым икыоу кытын ылэкIыгъ адыгэ-
хэм яполитикэ, этнокультурнэ объединение гъэ-
псыгъэ зэрэхъугъагъэр, пщыгъохэмкIэ, субэтниче-
скэ чыплэ союзхэмкIэ ар зэрэзэтеутыгъагъэр, са-
тыу-экономикэ гупчэу илагъэхэр.

Хьоткъо Самир 2011-рэ илъэ-

ЗЭКЪОШНЫГЪЭМ ИГЪОГУХЭМКІЭ

мылькум, адыгагъэм, лыгъэм, нэмыкхэм афэгъэхыгъэхэр зетекыхэрэп. Купым ипашэу Текъуе Мадинэ щысэ зауэ кы- зэрихыгъэм тиеплъыкхэр кыгъэшъыпкъэжыгъэх.

Къуаджэм кыщальэгъугъэр

Къош ныбжыкхэр Улапэ зэкхэм, къоджэ псэуплэм ипашэу Куфэнэ Нурыет илофшлэгъухэр игъусэхэу къапэгъокыгъэх. Чылэм дэт тхылъеджалэр, культурэм епхыгъэ чыплэхэр зэрагъэлэгъугъэх. Улапэ испорт еджаплэ атлетикэ онтэгъумкхэ зыщызыгъэсэрэ ныбжыкхэм якъулайныгъэ, нарткхуачлэр зэрапсыхъэрэр къагъэлэгъуагъэх.

Улапэ илуашъхъэхэу дунаим щыцлэрылохэм къачлахыгъэ пкъыгъохэм Тэу Аслъан къатегушы-

кыгъухэр музей зэрэщылагъэхэм ар къытегушылэзэ, студентхэм яшлэныгъэ хагъахы зэрашлоигъор, лъэпкъ гупшысаклэм зыкызыэрилатырэр хигъэунэфыкыгъэх.

«Нанэм» ипашэу Нэгъуцу Аслъан итворчествэ гъунапкъэ илэп. Пхъэм хишыкыгъэ пкъыгъохэр, адыгэ пшашъэхэу лъэпкъ шъуашэхэр зыщыгъэхэм ясурэтхэр, пхъэкхычхэр, шыклэпщынэр, нэмыкхэри къаригъэлэгъугъэх. Пхъэкхыч ныкшошхэр къаритыхи, пхъэм ехъохэзэ пхъэкхычхэр зэтырагъэпсыхыагъэх.

Лакъохэу зыщыщхэм яхылыгъэу шлэныгъэлэгъэу Цукъо Алыи кыдигъэкхыгъэ тхылъым еплъыхэзэ ятамыгъэхэр пхъэкхычхэм атырашыхыагъэх. Дзэгъо Лянэ, Марщэнкхулэ Фатимэ, Ягъан Заремэ, Къартыкхэ Фаридэ, Гъукхэ Астемир, нэмыкхэм ялэлэсэныгъэ А. Нэгъуцум уасэ фишыгъэ, ягуетыныгъэ хигъэунэфыкыгъэ. Шэт Нэсимэ, Хъашлуцлэ Динарэ, Тэмэээ Сэтэнае, Портэ Марьянэ ашлогъэ-

Тарихъыр тарихъым уегъашлэ

Къэбэртэе-Бэлыкъар къэралыгъо университетым щеджэрэ ныбжыкхэ куп мы мафэхэм тыхъакхэ. Этнографием изэгъэшлэн зэрэпылхэр зэхэщакхэм кыдалыти, лъэпкъ шлэжым, искусствэм афэгъэхыгъэ зэлуклэгъухэм ахагъэлэгъагъэх.

Адыгэ Республикэм и Лъэпкъ музей ткъошхэр зэкхэм, археологием, адыгэ шэн-хабзэхэм яхылыгъэ къэбархэр къафалотагъэх. Зэлашлэрэ археологэу Тэу Аслъан музейм икыгъэлэгъонхэм къатегушылэзэ, хъакхэм упчлабэ кыратыгъ. Гушылэм пае, нартхэм яхылылагъэхэм, кышым пкъыгъоу щашыщтыгъэхэм, адыгэ шыум изекхлэ-шыкхэм, унагъом щэгъэфедэщтыгъэ лэмэ-псымэхэм студентхэр яплъыщтыгъэхэ къодыеп. Шлэныгъэм ехылыгъэ тхыгъэу ялэхэр ашломакх.

Плъэгъурэр гум къенэжы

Тарихъ шлэныгъэхэмкхэ докторэу Текъуе Мадинэ этнографиемкхэ ныбжыкхэр регъаджэх, купым ипаш. Студентхэр, аспирантурэм яшлэныгъэ щыхэзыгъахъохэрэр игъусэх. Ащ зэрилытэрэмкхэ, тарихъым итарихъ нахъ куоу студентхэм зэрагъэшлэным фэшл, зэкхэм нахыбэрэ ахэлэжъэнхэ фае. Зэкъош республикэхэм язэлылэсыкхэ амалхэр икхъоу амыгъэфедэхэу елытэ. Тхылъхэм зэряджэхэрэм даклоу, тарихъым епхыгъэ чыплэхэр зэрагъэлэгъунхэм пылхы.

Шлэныгъэлэгъэу Гъубжэко Марат Къэбэртэе-Бэлыкъарым иныбжыкхэм къафилотэгъэ хъугъэ-шлагъэхэр блэкхыгъэ ллэшлэгъухэм япхыгъэх. Жыы къамы-

щэрэм фэдэу студентхэр Лъэпкъ музейм икыгъэлэгъонхэм зэряплъыщтыгъэхэр тшлогъэшлэгъоныгъ.

Апыч Альбинэ, Битэкхэ Тэмэрэ, Тэмэээ Сэтэнае янэплэгъухэмкхэ упчлабэ зэрялэр пшлэнэу щытыгъ. Апыч Альбинэ адыгэ лэмэ-псымэхэм ыналэ атыридзи, ипшъэшъэгъу кыло шлоигъом зыщигъэгъозагъ. Студентхэм зэгъэ-

пшэнхэр ашлэхэзэ, зэкъош республикэхэм ятарихъ зыщызэпэлэгъэ чыплэхэр кыхагъэщых.

Гушылэгъэхэм якупкх

Зэлыпкъэгъухэм ягушылэгъэхэу

лагъ. Зэлуклэгъур къэзыгъэбаигъэр А. Тэур археолог цлэрылохэм ахэтэу Улапэ илуашъхъэхэм

шлэгъоныгъэр зы тарихъ зилэ зэлыпкъэгъухэр тыдэ щылэхэми псынклэу зэрэзегурылохэрэр ары. Пшынаохэу Мышъэ Азематрэ Мышъэ Аслъанрэ купыр агъэгъушлагъ. Тиреспубликэ щыщэу Къумпхыл Тлахыррэ хъакхэу Апыч Альбинэрэ зэфахлор дахэу къашыгъ. Апкхэр ищыгъэхэу ныбжыкхэр пчэгум щыуджыгъэх, лэгъу афитеуагъэх. Тэмэээ Сэтэнае, Битэкхэ Тэмэрэ, Тикъуе Мадинэ, нэмыкхэр лъэпкъ къашъом хилъэсагъэх. У. Тхыбысымэм иорэдхэр кызэдэуагъэх, Нэнэ дахэм фэгъэхыгъэр А. Нэгъуцум кызыхедзэм, зэкхэри дежъуыгъ.

Венгрием кыкхыгъэ шлэныгъэлэгъэу Герго Прошак купым хэтлэгъуагъ. Адыгэ шъуашэр ащ зыщыллэ, тиныбжыкхэм адэуджыгъ. Лъэпкъ лэпэщысэхэр зышлырэ Гостэкхэ Руслъанэ, общественнэ лэфыгъохэм ахэлэжъэхэрэ Кобл Сергей, Тэу Аслъанэ, Чэтыжэ Аслъанэ, Хъатикхэе Адамэ, Къумпхыл Тлахырэ, нэмыкхэм лъэпкъ шлэжъ къэбархэр къалотагъэх, адыгэ хыалыжъохэр, щэламэр саехэр зыщыгъ пшашъэхэм агъэжъагъэх. Зэлыпкъэгъухэм шэн-хабзэу ялэр кызэраухъумэрэм хэушъхъафыкыгъэу тегушылагъэх. Хъакхэм альэгъугъэр зэфахысыжынынэу уахътэ ял. Адыгэ Республикэм культурэмкхэ и Министерствэ ткъошхэр зырагъэблагъэхэм, культурэмрэ искусствэмрэ зэрэзэфыщыгъэхэм министрэм игуадзэу Шъэуапцлэкхэ Аминэт къытегушылагъ. Тикхушъхэу лъагэхэр, зыгъэпсэфыплэхэр нэпэ хъакхэм зэрагъэлэгъуштых.

«Нанэр» яеджапл

Лъэпкъ лэмэ-псымэхэм япхыгъэ лэфшлалэу «Нанэм» къош хъакхэр тыгъуасэ щылагъэх. Къокхыплэм щыпсэурэ лъэпкъхэм яискусствэхэмкхэ Къэралыгъо музейм Мыекъуапэ дэтым идиректор игуадзэу Пэнэшъу Руслъанэ купым игъусэу «Нанэм» къэкхуагъ. Тилъэп-

шлэгъоныгъэр зы тарихъ зилэ зэлыпкъэгъухэр тыдэ щылэхэми псынклэу зэрэзегурылохэрэр ары.

Пшынаохэу Мышъэ Азематрэ Мышъэ Аслъанрэ купыр агъэгъушлагъ. Тиреспубликэ щыщэу Къумпхыл Тлахыррэ хъакхэу Апыч Альбинэрэ зэфахлор дахэу къашыгъ. Апкхэр ищыгъэхэу ныбжыкхэр пчэгум щыуджыгъэх, лэгъу афитеуагъэх. Тэмэээ Сэтэнае, Битэкхэ Тэмэрэ, Тикъуе Мадинэ, нэмыкхэр лъэпкъ къашъом хилъэсагъэх. У. Тхыбысымэм иорэдхэр кызэдэуагъэх, Нэнэ дахэм фэгъэхыгъэр А. Нэгъуцум кызыхедзэм, зэкхэри дежъуыгъ.

Венгрием кыкхыгъэ шлэныгъэлэгъэу Герго Прошак купым хэтлэгъуагъ. Адыгэ шъуашэр ащ зыщыллэ, тиныбжыкхэм адэуджыгъ. Лъэпкъ лэпэщысэхэр зышлырэ Гостэкхэ Руслъанэ, общественнэ лэфыгъохэм ахэлэжъэхэрэ Кобл Сергей, Тэу Аслъанэ, Чэтыжэ Аслъанэ, Хъатикхэе Адамэ, Къумпхыл Тлахырэ, нэмыкхэм лъэпкъ шлэжъ къэбархэр къалотагъэх, адыгэ хыалыжъохэр, щэламэр саехэр зыщыгъ пшашъэхэм агъэжъагъэх. Зэлыпкъэгъухэм шэн-хабзэу ялэр кызэраухъумэрэм хэушъхъафыкыгъэу тегушылагъэх. Хъакхэм альэгъугъэр зэфахысыжынынэу уахътэ ял. Адыгэ Республикэм культурэмкхэ и Министерствэ ткъошхэр зырагъэблагъэхэм, культурэмрэ искусствэмрэ зэрэзэфыщыгъэхэм министрэм игуадзэу Шъэуапцлэкхэ Аминэт къытегушылагъ. Тикхушъхэу лъагэхэр, зыгъэпсэфыплэхэр нэпэ хъакхэм зэрагъэлэгъуштых.

ЕМТИЛЬ Нурбий.

Сурэтхэр зэхыхэм кыщытетхыгъэх.

Зэхэзыщагъэр ыкхы кыдззыгъэкхырэр:

Адыгэ Республикэм лъэпкъ Иофхэмкхэ, Лэкхыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адырялэ зэпхыныгъэхэмкхэ ыкхы къэбар жъугъэм иамалхэмкхэ и Комитет Адресыр: ур. Крестьянскэр, 236

Редакциер

зыдэшылэр:

385000, кх. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.

Телефонхэр:

приемнэр: 52-16-79, редактор шъхъалэм иапэрэ гуадзэр: 52-49-44, редактор гуадзэр-пшъэдэкхыжъ зыхырэ секретары: 52-16-77.

E-mail:

adygvoice@mail.ru

Зыщаушыхъатыгъэр:

Урысые Федерацием хэутын Иофхэмкхэ, телерадиокъэтынхэмкхэ ыкхы зэлы-Лэсыкхэ амалхэмкхэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чыплэ гъэларышлалэ, зэраушыхъатыгъэ номерыр ПИ №ТУ23-00916

Зыщыхаутырэр

ОАО-у «Полиграф-ЮГ», 385000, кх. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

Зэкхэмкхы

пчъагъэр

4300

Индексхэр

52161

52162

Зак. 782

Хэутыным узшыкхлэхэнэу щыт уахътэр Сыхыатыр 18.00 Зыщыкхлэхэгъэхэ уахътэр Сыхыатыр 18.00

Редактор

шъхъалэр

Дэртэ Тимур

Редактор шъхъалэм иапэрэ гуадзэр

Мэщлэкхэ

Сайд

Редактор шъхъалэм игуадзэр — пшъэдэкхыжъ зыхырэ секретарыр Хъурмэ Хъусен

